

JÜRGEN HABERMAS

İletişimsel Eylem Teorisi

27 sayfalık görselleştirilmiş geniş özet

16 özgün bölüm gravürü · Gündelik örnekler

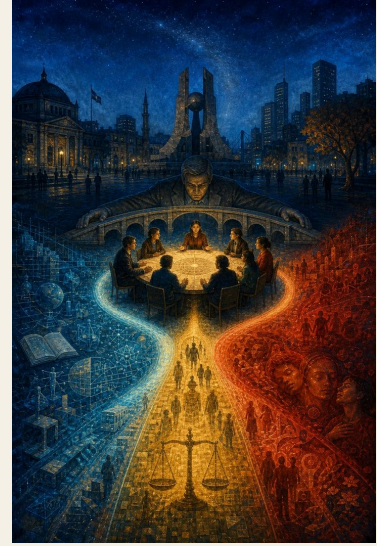
Ana fikirler · Eleştiriler · Akılda kalan sahneler

Özgün eserin yerini tutmayan açıklamalı okuma rehberi

OKUMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE

Bu rehberin pusulası

Habermas'ın 1981 tarihli iki ciltlik büyük eserinin birinci cildi Reason and the Rationalization of Society başlığını taşır. Bu rehber yalnız meşhur 'iletişimsel eylem' sözünü değil, kitabın Weber'in akılcılaştırma teşhisine, eylem türlerine, dünya ilişkilerine ve Lukács'ın söyleşme eleştirisine uzanan gerçek yolunu izler. İkinci cilt 281 numaralı ayrı rehberde ele alınır.

Bu kitap nasıl okunmalı?

İnsanların yalnız çıkar için değil anlamak için de konuşabildiğini; akıl, eylem türleri, geçerlilik iddiaları, dünya görüşleri, Weber, Lukács ve toplumsal akılcılaştırma üzerinden sade örneklerle açıklayan birinci cilt rehberi.

İletişimsel eylem herkesin nazikçe uzlaşması değildir. Konuşanlar doğru, haklı ve içten olma iddialarını eleştiriye açar; anlaşma her an bozulabilir ve güç eşitsizliği konuşmayı çarpıtabilir. Rehber, ideal koşulları gerçek dünyada varmış gibi anlatmadan onları bozulmayı gören ölçü olarak kullanır.

İki komşu duvarı kimin onaracağını tartışır. Biri para kazanmak, diğeri emir vermek için değil, duvarın kime ait olduğunu, neyin adil olduğunu ve gerçekten ne yapabileceklerini anlaşılır hale getirmek için konuşursa eylemlerini ortak anlam üzerinden koordine ederler.

KULLANIM ÖNERİSİ

Bir oturuşta bitirmek zorunda değilsiniz; her gravür bir sonraki durak için hafıza kancasıdır.

YOL HARİTASI

21 durakta kitabın bütünü

01	Bu kitap nasıl okunmalı?	12	Doğruluk kadar haklılık da tartışılır
02	Akıl tek kişinin kafasına kapanmaz	13	İçtenlik kişinin kendi deneyimiyle ilişkisidir
03	Rasyonellik başarıdan daha geniştir	14	Konuşma eylemi bilgi vermekten fazlasıdır
04	Mit ve modern dünya farklı ilişki kurar	15	Weber akılcılaştırmanın çift yüzünü gösterir
05	Dört eylem kavramı farklı dünya ilişkileri kurar	16	Lukács şeyleşmeyi görünür kılar
06	Teleolojik eylem başarıya yönelir	17	İletişimsel akıl modernliğin eksik imkânıdır
07	Normla düzenlenen eylem ortak beklenti taşır	18	Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer
08	Dramaturjik eylem kendimizi nasıl sunduğumuzu gösterir	19	Kitap hakkında süren tartışma
09	İletişimsel eylem anlamaya yönelir	20	Bugüne taşınan üç soru
10	Üç dünya konuşmada buluşur	21	Bir cümlede kitabın özü
11	Doğruluk nesnel iddiayı sınar		

Akıl tek kişinin kafasına kapanmaz

Habermas akıllı yalnız öznenin dünyayı hesaplayıp kontrol etme gücü olarak değil, konuşanların gerekçe sunup iddialarını birlikte sınavabilme yeteneği olarak yeniden kurmak ister. İlk bakışta küçük görünen ayrım, sorumluluğun yerini değiştirir.

Bir mühendis köprüyü en ucuz hesapla yapabilir; mahalleli güvenlik, erişim ve yerinden edilme hakkında söz isteyince başka bir akıl alanı açılır. Sahnedeki sonuç tek niyetten değil, küçük koşulların birleşmesinden doğar.

İddia eleştiriye sunulur, gerekçe paylaşılır ve kabul kişinin makamından çok savunulabilir nedenlere bağlanır. Bu bağlantı geçmişteki örneği bugüne birebir kopyalamadan karşılaştırma imkânı verir.

Ortak gerekçe gücün yok olduğu anlamına gelmez; mikrofon, eğitim ve zaman eşitsizliği sonucu baştan etkileyebilir. Bir düzeni tarif etmek onu ahlaken onaylamak anlamına gelmez.

Bir kararda yalnız en verimli çözümü değil, kimlerin hangi gerekçeyi sınavabildiğini de listeyin. İletişimsel akıl tek doğru zihnin değil karşılıklı düzeltmenin başarısıdır. Hazır reçete yerine kararın gizli varsayımını açığa çıkarmak gerekir.

Rasyonellik başarıdan daha geniştir

Bir inanç dünyaya uyduğu, bir davranış haklı normla bağ kurduğu veya bir ifade içtenliğini dürüstçe taşıdığı ölçüde gerekçelendirilebilir; akıl yalnız hedefe ulaşma değildir. Bölüm böylece kişiyi suçlamadan önce koşulları incelemeyi önerir.

Yalan söyleyerek satış hedefini aşan kişi araçsal olarak başarılıdır, fakat söylediği doğru ve davranışı haklı olmadığı için geniş anlamda akılcı değildir. Büyük kelimelerin gerisindeki basit hareket burada açıkça görülür.

Farklı iddialar farklı eleştiri ve kanıt türlerine açılır; akıl düzeltilebilir olma kapasitesinde görünür. Mekanizmayı tersine çevirmek, fikrin karşı örnek karşısındaki dayanıklılığını gösterir.

Her duygu bilimsel kanıtlarla, her gerçeklik iddiası kişisel içtenlikle çözülemez; ölçüler karıştırılmamalıdır. Karşı örnek iddiayı yok etmekten çok hangi koşulda geçerli olduğunu gösterir.

Bir tartışmada olgu, kural ve kişisel duygu cümlelerini üç ayrı renkle işaretleyin. Başarı ölçüsü gereklidir; doğruluk ve haklılıkla bağını kopardığında daralır. Geçmişteki sonucu değil, o sonucu doğuran soruyu bugünün araçları içinde sınamak gerekir.

Mit ve modern dünya farklı ilişki kurar

Habermas kapalı mitik dünyada doğa, toplum ve kişinin iç dünyasının iç içe geçtiğini; modern bilinçte nesnel, toplumsal ve öznel dünyaların daha belirgin ayrıldığını anlatır. İddia her şeyi açıklamaz; fakat doğru soruyu kurmak için sağlam bir başlangıç verir.

Fırtına aynı anda tanrının öfkesi, toplumsal uyarı ve doğa olayı sayılırken modern konuşmada meteoroloji ile ahlaki suçlama ayrılabilir. Bu an, kitabın genel savını tek bir hayatın ölçeğinde sinamamıza izin verir.

Alanların ayrışması iddianın hangi ölçüyle eleştirileceğini görünür kılar ve öğrenme imkânı artırır. Bu zincirde hangi halka koparsa sonucun değişeceği ayrıca sorulmalıdır.

Mitik-modern karşıtlığı sömürgeci üstünlük hikâyesine dönüşebilir; modern toplumlar da efsane ve kutsal anlatıyla yaşar. Benzetme akılda kalıcıdır ama dünyanın tamamı değildir.

Bir olay hakkındaki doğa açıklaması, toplumsal kural ve kişisel anlamı ayrı cümlelerde kurun. Dünya alanlarını ayırmak bilimi ahlaktan, duyguyu olgudan korurken aralarında konuşma ihtiyacını sürdürür. Kesin hüküm karşısında eksik kanıt sormak acele genellemeyi durdurabilir.

Dört eylem kavramı farklı dünya ilişkileri kurar

Habermas teleolojik, normla düzenlenen, dramaturjik ve iletişimsel eylemi ayırarak insanların davranışı hangi beklentiyle koordine ettiğini araştırır. Bu çerçeve kurulduğunda kitabın zor görünen sorusu gündelik hayata yaklaşır.

Satıcı hedefe ulaşır, yargıç kurala uyar, oyuncu izleyiciye imge sunar, komşular ortak çözüm için anlaşmaya çalışır. Olayı yaşayan kişi tüm yapıyı görmese de yapı onun seçeneklerini etkiler.

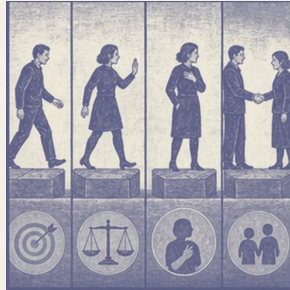
Her eylem nesnel sonuç, toplumsal norm, öznel ifade veya üç dünyayı birleştiren anlaşma ilişkisini öne çıkarır. Mekanizma görüldüğünde benzer görünen iki olayın neden farklı sonuç verdiği anlaşılır.

Gerçek davranışlar çoğu zaman birden fazla tür taşır; sınıflama insanı tek kutuya hapsetmemelidir. Tek etkileyici olayın bütün toplumlar adına konuşmasına izin verilmemelidir.

Bugünkü bir konuşmada hedef, rol, imge ve anlaşma niyetlerinin payını ayrı ayrı bulun. Eylem türleri insan karakteri değil aynı insanın farklı durumlarda kurduğu koordinasyon biçimleridir. Kavramı önce kendi davranışımızda aramak onu kolay suçlama aracından kurtarır.

OKUMA EŞİĞİ 1 / 3

İlk bağlantılar artık görünür

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Akıl tek kişinin kafasına kapanmaz
- Rasyonellik başarıdan daha geniştir
- Mit ve modern dünya farklı ilişki kurar
- Dört eylem kavramı farklı dünya ilişkileri kurar

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Teleolojik eylem başarıya yönelir
- Normla düzenlenen eylem ortak beklenti taşır
- Dramaturjik eylem kendimizi nasıl sunduğumuzu gösterir
- İletişimsel eylem anlamaya yönelir

Bağlantı sorusu: “Akıl tek kişinin kafasına kapanmaz” ile “Dört eylem kavramı farklı dünya ilişkileri kurar” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Teleolojik eylem başarıya yönelir” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Teleolojik eylem başarıya yönelir

Amaçlı eylem aktörün hedef seçip dünyadaki araçları hesaplamasıdır; başka insanlar da stratejik planın koşulu veya rakibi olabilir. Yazar tekil olayı daha geniş bir yapının belirtisi olarak okumamızı ister.

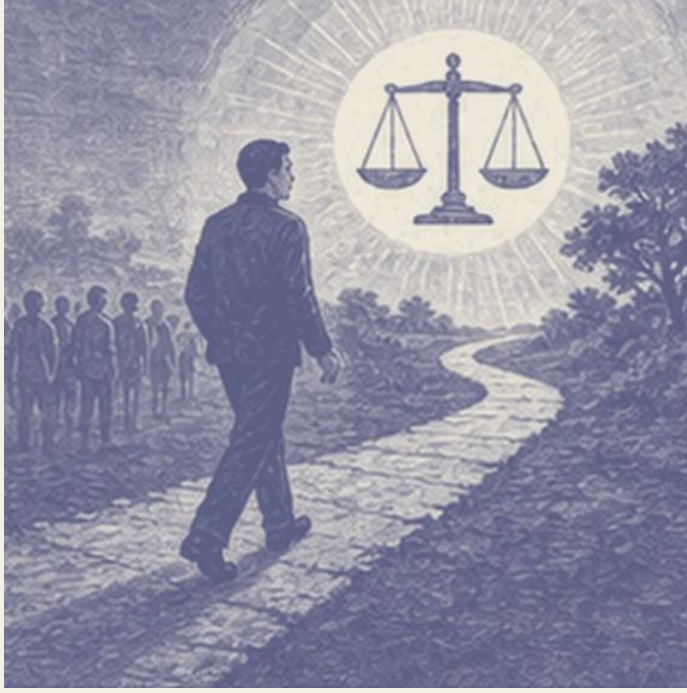
Şirket fiyatı düşürüp rakibin tepkisini hesaplar; müşterinin neye inanacağı ortak doğruluk değil satış sonucunun parçası olur. Örneği hatırlamak, kuru kavramı ezberlemekten daha kalıcı bir yol sunar.

Aktör seçeneklerin sonuçlarını öngörür ve en uygun aracı seçer; başarı temel ölçü haline gelir. Neden ile sonuç arasındaki ara adımlar kitabın asıl açıklama gücünü taşır.

Stratejik düşünme kötü değildir; acil ve teknik işlerde gereklidir, sorun bütün ilişkileri yalnız başarı hesabına çevirmektir. İnsan niyeti ile kurumsal sonuç her zaman aynı yönde ilerlemez.

Bir konuşmada karşı tarafı ikna edilecek hedef mi, birlikte karar verecek ortak mı gördüğünüzü sorun. Strateji açık ve sınırlı olduğunda ortak iş görür; gizli yönlendirme olduğunda güveni tüketir. Ortalama sonuç kadar bedeli kimin ödediğini de görmek gerekir.

Normla düzenlenen eylem ortak beklenti taşır

Kişi yalnız sonuç için değil ait olduğu grubun geçerli saydığı kurala uygun davranarak eylemini koordine edebilir. Bu cümle sonuçtan önce hangi şartların oluştuğunu araştırmaya çağırır.

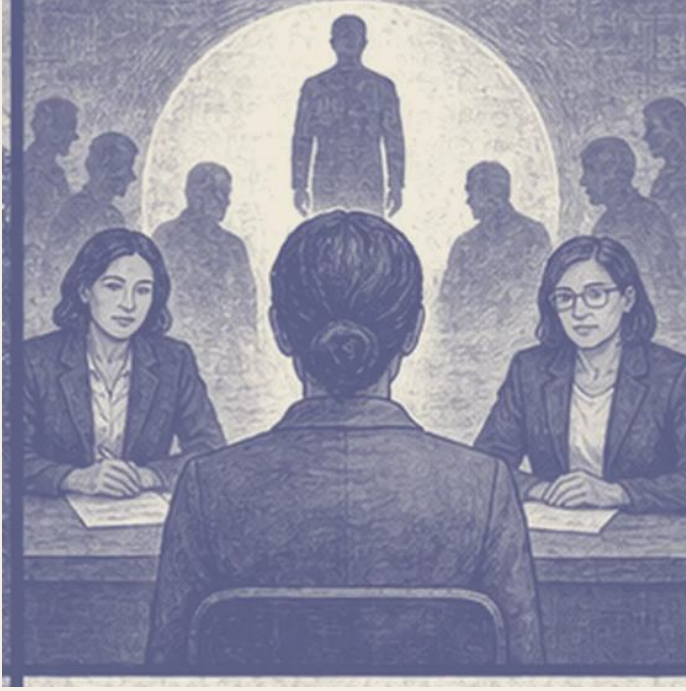
Otobüste yaşlı kişiye yer veren yolcu ödül beklemese de 'böyle yapılmalıdır' beklentisini izler. Sahne, kavramı tanımdan çıkarıp insan yüzü ve gerçek bedelle buluşturur.

Norm üyeler için hak ve ödev üretir; ihlal eleştiri ve gerekçe talebi doğurur. Bu bağlantı niyet ile sonuç arasındaki mesafeyi görünür tutar.

Mevcut kuralın kabul edilmiş olması onu adil yapmaz; normun herkesin çıkarına gerekçelendirilebilir olması gerekir. Açıklama olasılık gösterir; değişmez kader ilan etmez.

Bir geleneğe uyduğunuzda yalnız yaygın mı, etkilenenler için savunulabilir mi diye de sorun. Normun geçerliliği yalnız geçmişte kabul edilmesinden değil bugünkü itiraza dayanabilmesinden gelir. Görev tek doğruyu ezberlemek değil, yanlış kurulmuş soruyu fark etmektir.

Dramaturjik eylem kendimizi nasıl sunduğumuzu gösterir

Kişi izleyici karşısında iç dünyasının seçilmiş bir bölümünü açar ve belirli bir izlenim kurar. Kavram, hazır cevap vermekten çok dikkatin yönünü değiştirir.

İş görüşmesinde heyecanını saklayıp kendinden emin yüz gösteren aday, yalnız bilgi vermek değil sahne kurmakla meşguldür. Bir ayrıntı değiştiğinde sonucun da değişmesi, kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

İç deneyim dış ifadeye çevrilir, izleyici samimiyet ve tutarlılık işaretlerini yorumlar. Burada önemli olan adımları sırayla izlemek ve hiçbirini doğal kabul etmemektir.

Her rol yalan değildir; mahremiyet ve bağlama uygun ifade insan ilişkisinin doğal parçasıdır. Kitabın dönemi ve seçtiği örnekler hesaba katılmadan kavram kolayca dogmaya dönüşür.

Bir ortamda gösterdiğiniz benlikle sakladığınız yön arasında etik sorun mu sağlıklı sınır mı bulunduğunu düşünün. Kendini sunma kaçınılmazdır; sorun imge ile niyet arasındaki farkın ilişkiyi aldatmasıdır. Dijital araç değişse bile güven, korku, itibar ve güç ilişkileri yeni biçimde sürebilir.

İletişimsel eylem anlaşılmaya yönelir

İletişimsel eylemde katılımcılar planlarını tehdit veya gizli hesapla değil, ortakça kabul edilebilecek durum tanımları üzerinden uyumlaştırır. Bundan sonraki tartışma bu temel bağlantının ne kadar taşınabileceğini sınar.

Aile tatil yerini en çok bağırmanın seçmesi yerine bütçe, ihtiyaç ve istekleri konuşup gerekçeli karar arar. Örneğin gücü süslü olmasında değil, neden ile sonucu yan yana getirmesindedir.

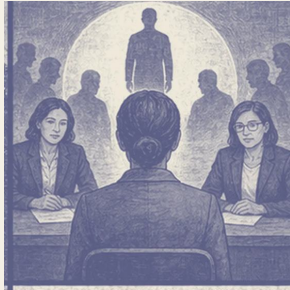
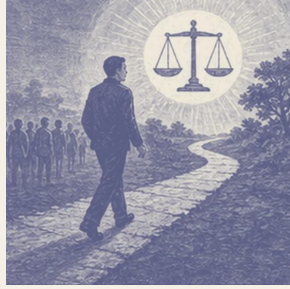
Her konuşmacı sözüyle başkasının evet veya hayır diyebileceği geçerlilik iddiası yükseltir; kabul eylem birliği sağlar. İlişki tek yönlü değildir; sonuç da kendisini doğuran koşulları değiştirebilir.

Anlaşma oybirliği zorunluluğu değildir ve zaman baskısında geçici karar gerekebilir; önemli olan itirazın ilke olarak açık kalmasıdır. Kanıt, yorum ve değer yargısını ayrı tutmak burada özellikle önemlidir.

Bir ortak kararda karşı tarafın gerçekten hayır diyebilip diyemediğini ve hayırın bedelini gözleyin. Anlaşma baskıdan arınmış nihai huzur değil eleştiriye açık geçici ortak zemin olabilir. Başka türlü olsaydı ne değişirdi sorusu fikri gerçek bir olayda sınar.

OKUMA EŞİĞİ 2 / 3

Ayrıntılardan büyük resme

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

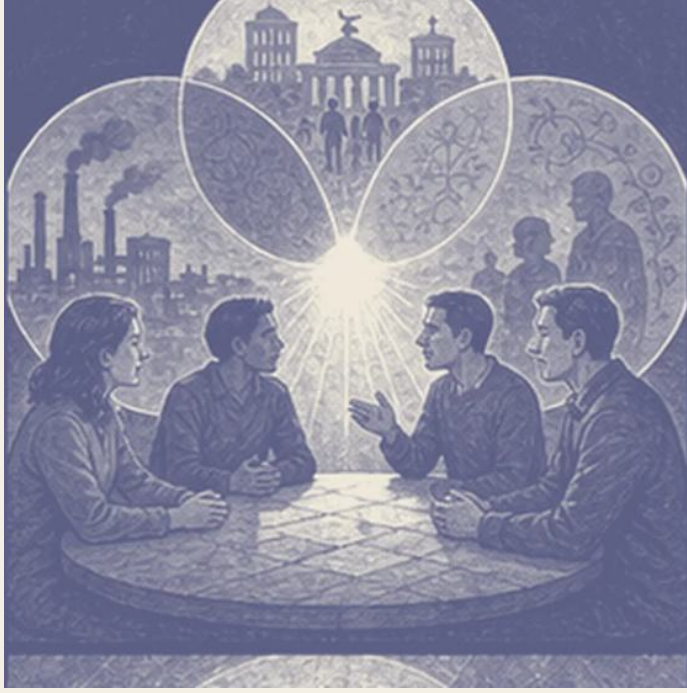
- Teleolojik eylem başarıya yönelir
- Normla düzenlenen eylem ortak beklenti taşır
- Dramaturjik eylem kendimizi nasıl sunduğumuzu gösterir
- İletişimsel eylem anlamaya yönelir

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Üç dünya konuşmada buluşur
- Doğruluk nesnel iddiayı sınar
- Doğruluk kadar haklılık da tartışılır
- İçtenlik kişinin kendi deneyimiyle ilişkisidir

Bağlantı sorusu: “Teleolojik eylem başarıya yönelir” ile “İletişimsel eylem anlamaya yönelir” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Üç dünya konuşmada buluşur” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Üç dünya konuşmada buluşur

Konuşmacı nesnel olgular, toplumsal ilişkiler ve kendi öznel deneyimiyle aynı anda bağ kurar; cümle hangi ilişkiyi öne çıkardığına göre sınılanır. Bu ayırım kitabın geri kalanında izlenecek yolu açar.

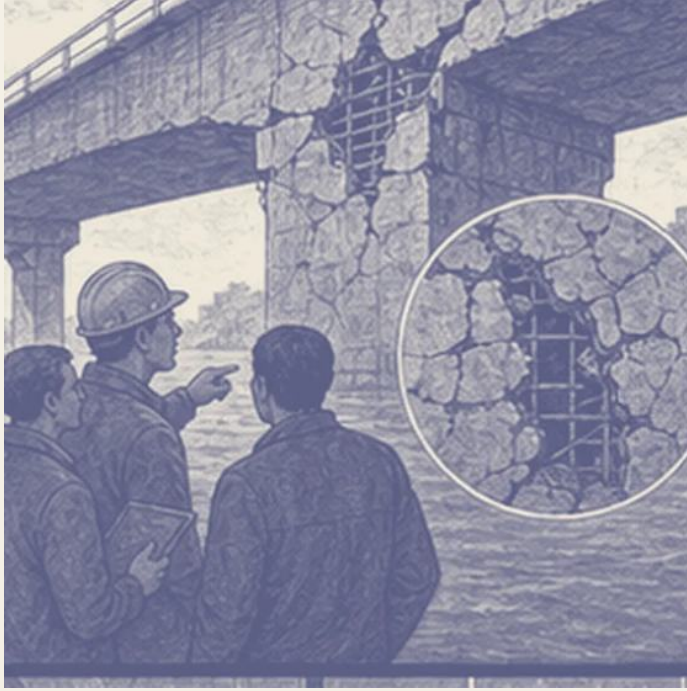
'Toplantı saat dokuzda, gelmen doğru olur ve gelmeyeşine kırıldım' cümlesi olgu, norm ve duyguyu birlikte taşır. Aynı olayı başka kişinin gözünden görmek görünmeyen maliyeti açığa çıkarabilir.

Dil dünyayı temsil eder, ilişki kurar ve kişinin içini ifade eder; anlaşma bu katmanların yeterince uyumuna dayanır. Kavram ancak bu ara hareketler açıkça görüldüğünde gerçek bir düşünme aracına dönüşür.

Üçlü ayırım bütün dil oyunlarını tüketmez; şiir, mizah ve bedensel ifade daha karmaşık çalışabilir. Kavram bazı olaylarda merkezde, bazılarında yalnız yardımcı etkendir.

Bir çatışma cümlelerinizi olgu, beklenti ve duygu olarak üç kısa cümleye ayırın. Üç dünya ayırımı çatışmada neyin gerçekten tartışıldığını belirginleştirir. Bir haftalık küçük gözlem, büyük iddianın gündelik karşılığını gösterebilir.

Doğruluk nesnel iddiayı sınar

Bir konuşmacı dış dünya hakkında söylediğinin gerçek olduğunu iddia eder ve itiraz gelirse gözlem, veri veya uygun kanıt sunmak zorundadır. Böylece soyut kavram, gözlenebilir bir ilişkiye dönüşür.

'Köprü çatladı' diyen kişi fotoğraf, mühendis raporu ve ölçüm gösterebilir; makamı tek başına cümleyi doğru yapmaz. Bu küçük olay büyük haritanın neresine bakmamız gerektiğini gösteren bir işarettir.

İddia yanlışlanabilir hale gelir, ortak araştırma kişisel kesinliği düzeltir ve öğrenme oluşur. Açıklamanın sınanacağı yer, varsayılan halkanın gerçekten çalışıp çalışmadığıdır.

Veri seçimi ve ölçüm çerçevesi değerlerden tümüyle bağımsız değildir; şeffaf yöntem gerekir. Yazarın dışarıda bıraktığı deneyimler kavramın sınırını görmek için dinlenmelidir.

Kesin bir olgu cümlesinde kaynağı, ölçümü ve hangi karşı kanıtın fikrinizi değiştireceğini yazın. Doğruluk iddiası sahibini fikrini değiştirecek koşulu söylemeye davet eder. Bugüne taşımak geçmiş kopyalamak değil, aynı mekanizmayı yeni koşullarda aramaktır.

Doğruluk kadar haklılık da tartışılır

Toplumsal davranış yalnız doğru bilgiyle değil, etkilenenlerin kabul edebileceği haklı norm ve ilişki beklentisiyle gerekçelendirilir. Yazarın temel hamlesi tam olarak bu görünmeyen bağı açığa çıkarmaktır.

Patron vardiyayı doğru hesaplamış olabilir; çalışanın bakım sorumluluğunu hiç dinlemeden kurduğu program yine haksız olabilir. Sahneyi yavaşlatınca tek karar sandığımız şeyin öncesindeki etkiler belirginleşir.

Norm ortak dünyada karşılıklı beklenti kurar ve itiraz herkesin çıkarının hesaba katılıp katılmadığını sınar. Bu süreç görünür olunca kişisel tercih ile yapısal baskı birbirinden ayrılabilir.

Gerçek güç farkı özgür onayı bozar; sessizlik kabul gibi okunmamalıdır. Eleştirinin hedefi çoğu zaman soru değil, cevabın gereğinden fazla büyütülmesidir.

Bir kuralın yararını açıklarken maliyetini taşıyan kişinin itirazını da aynı masaya getirin. Haklılık sorusu karardan etkilenen kişinin yalnız veri değil söz sahibi olmasını gerektirir. Karar öncesinde seçeneği olmayan kişiyi hesaba katmak tartışmayı dürüstleştirir.

İçtenlik kişinin kendi deneyimiyle ilişkisidir

Bir kişi duygusunu veya niyetini ifade ederken gerçekten yaşadığı şeyi dürüstçe sunduğu iddiasında bulunur. Bu nokta atlanırsa fikir kolayca yanlış bir slogana dönüşür.

'Sana kızgın değilim' diyen kişinin sesi, sonraki davranışı ve geçmiş sözü tersini gösterirse güven sarsılır. Gündelik ayrıntı, soyut düşüncenin hayata değdiği noktayı görünür kılar.

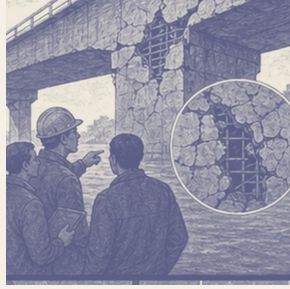
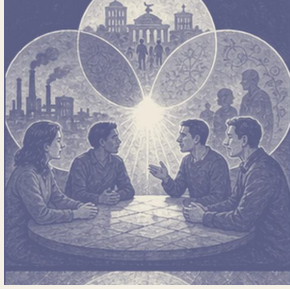
İçtenlik doğrudan dış ölçümle değil, ifade ve davranışın zaman içindeki tutarlılığıyla değerlendirilir. Mekanizma aynı sonucu her yerde garanti etmez; bağlam onun gücünü artırır ya da azaltır.

Kişi kendi duygusunu da yanlış anlayabilir; samimi olmak her söylediğinin doğru veya haklı olduğu anlamına gelmez. Geçmiş bugünün kopyası saymak kadar aralarında bağ yokmuş gibi davranmak da yanıltır.

Bir çatışmada emin olmadığınız duyguyu kesin hüküm yerine 'sanırım' diyerek ifade edin. İçtenlik özel alanın üstünlüğü değil söz ve hayat arasındaki güven ilişkisidir. Bu soru, kitabın düşüncesini günlük bir alışkanlığa dönüştürebilir.

OKUMA EŞİĞİ 3 / 3

Son sorulara yaklaşıırken

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Üç dünya konuşmada buluşur
- Doğruluk nesnel iddiayı sınar
- Doğruluk kadar haklılık da tartışılır
- İçtenlik kişinin kendi deneyimiyle ilişkisidir

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Konuşma eylemi bilgi vermekten fazlasıdır
- Weber akılcılaşmanın çift yüzünü gösterir
- Lukács şeyleşmeyi görünür kılar
- İletişimsel akıl modernliğin eksik imkânıdır

Bağlantı sorusu: “Üç dünya konuşmada buluşur” ile “İçtenlik kişinin kendi deneyimiyle ilişkisidir” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Konuşma eylemi bilgi vermekten fazlasıdır” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Konuşma eylemi bilgi vermekten fazlasıdır

Bir cümle aynı anda bir şey söyler, konuşmacının niyetini gösterir ve dinleyiciyle ilişki kurarak dünyada eylem yapar. Mesele tek neden bulmak değil, sonucu üreten düzeni görebilmektir.

'Kapıyı kapatır mısın?' hava akımı hakkında rapor değil, anlaşılır bir rica ve cevap beklentisidir. Örnek kanıtın tamamı değildir; yine de iddianın nerede sınanacağını açık eder.

Dinleyici cümlenin anlamını, bağlamını ve bağlayıcı gücünü kavrayıp kabul veya itiraz eder. Aradaki basamakları atlamak etkileyici fakat boş bir sonuca yol açabilir.

Sözün açık biçimi gizli baskıyı saklayabilir; rica patronun ağzında reddedilemez emir olabilir. Sonraki araştırmalar ayrıntıyı değiştirse bile iyi soru yaşamaya devam edebilir.

Bir ricada karşıdakinin ret hakkını görünür kılacak daha açık bir cümle kurun. Konuşma eylemi kelimelerin toplumsal sonuç ve sorumluluk ürettiğini gösterir. Böyle bir gözlem kavramın açıklayıcı mı, yalnız etkileyici mi olduğunu gösterir.

Weber akılcılaştırmanın çift yüzünü gösterir

Weber'in anlatısında bilim, hukuk ve bürokrasi hesaplanabilirliği büyütür; aynı süreç değer alanlarını ayırıp anlam birliğini parçalar ve demir kafes hissi yaratır. Kavramın değeri, daha önce kopuk duran ayrıntıları aynı haritada buluşturmasındadır.

Hastane standart protokolle daha güvenli olur, fakat hasta yalnız sıra numarası ve maliyet kalemine dönüşebilir. Aynı kişiler başka kurallar içinde farklı davranınca açıklamanın yeri değişir.

Amaçsal akıl kurum verimini artırır, dini ortak anlam geriler ve birey çatışan değerler arasında seçim yapmak zorunda kalır. Bu hareketin kim tarafından başlatıldığı kadar kim tarafından sürdürüldüğü de önemlidir.

Modernlik yalnız kayıp değildir; hukuk ve bilim eleştiri, özgürlük ve öğrenme imkânı da açar. Güçlü ton, belirsizlik ve bağlam payını ortadan kaldırmaz.

Bir kurumda standartlaşmanın sağladığı güvenlikle sildiği insani ayrıntıyı yan yana yazın. Weber'in çift yüzü modern kurumu ne bütünüyle şeytanlaştırmaya ne de yalnız verimle övmeye izin verir. Amaç düşünceyi insanlara etiket yapmak değil, görünmeyen koşulu fark etmektir.

Lukács şeyleşmeyi görünür kılar

Piyasa ilişkileri ve hesap mantığı insanların emeğini, zamanını ve birbirini ölçülebilir nesneler gibi görmesine yol açabilir. Burada tanımdan çok, tanımın görmemizi sağladığı ilişki önemlidir.

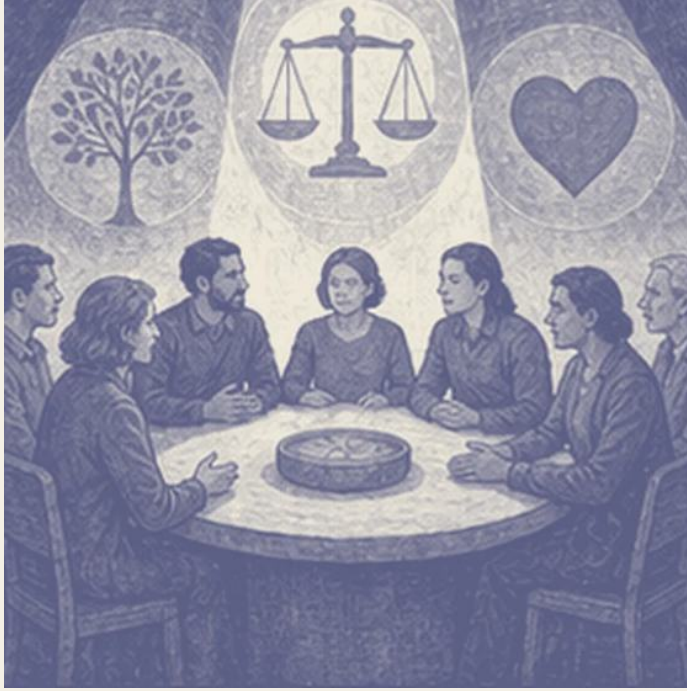
Çağrı merkezi çalışanı adı yerine dakikadaki işlem sayısı olarak değerlendirilir; müşteri de çözülecek kayıt numarası olur. Bu olayın tersini düşünmek zorunlu olanla değişebilir olanı ayırmayı kolaylaştırır.

Meta biçimi iş ilişkilerinden düşünme alışkanlığına yayılır, toplumsal süreç doğal ve değişmez şey gibi görünür. Süreç, büyük değişimin gündelik tekrarlarla nasıl kurulduğunu gösterir.

Her ölçüm şeyleşme değildir; adil ücret ve kamu planı da ölçü ister, sorun sayının kişiyi tüketmesidir. Bu uyarı kavramı reddetmez; doğru ölçüde kullanmayı sağlar.

Bir performans göstergesinin hangi gerçek emeği ölçtüğünü ve hangi bakım emeğini sildiğini bulun. Şeyleşme eleştirisi ölçümü kaldırmayı değil ölçülen kişinin yeniden amaç olmasını ister. Kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak bu merceği hayata geçirir.

İletişimsel akıl modernliğin eksik imkânıdır

Habermas Weber'in karamsar kapanışına karşı modern dil ve hukukta insanların iddiaları eleştirebildiği iletişimsel bir akıl potansiyeli bulunduğunu savunur. Bu başlangıç bir hüküm değil, sonraki örnekleri sınayacak mercektir.

Hastane yalnız verim hedefini değil çalışan, hasta ve yakınların gerekçelerini açık toplantıda sınıadığında kurumsal akıl genişler. İnsan yüzü eklendiğinde tartışmanın kimin hayatına dokunduğu anlaşılır.

Farklılaşmış dünyalar yeniden tek kutsal bütün olmaz; açık iletişimle birbirinin sınırını ve ortak kararı düzenler. Bir halkanın maliyeti başka bir gruba aktarılıyorsa açıklama ona da bakmalıdır.

İletişim tek başına ekonomik gücü dağıtmaz; hakkın, kurumun ve maddi katılım koşullarının desteği gerekir. Bu sınır fikri zayıflatmaz; onu her kapıyı açtığı sanılan sahte anahtardan korur.

Bir kurumda karar öncesi gerçek bilgi, adil norm ve kişisel deneyimin ayrı ayrı duyulacağı küçük bir süreç tasarlayın. İletişimsel potansiyel ancak eğitim, hukuk, zaman ve maddi güvenceyle gerçek katılıma dönüşür. Kişiyi suçlamadan önce davranışı üreten koşulu değiştirmek daha öğretici olabilir.

SON DURAKLAR · SINIR

18. DURAK

Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer

İletişimsel Eylem Teorisi herkes konuşursa sorun çözülür, uzlaşma her zaman iyidir veya duygu ile çıkar konuşmaya girmemelidir diye okunmamalıdır.

İşten çıkarılma korkusu taşıyan çalışanın sessizliğini 'ortak anlaşma' saymak, iletişimsel eylemin özgür itiraz ve gerekçe şartını tersine çevirmektir.

Okur eylem türlerini gerçek insanlara sabit etiket gibi değil aynı davranıştaki yönelimleri ayıran araç olarak kullanmalı; bu rehberin yalnız birinci cildi kapsadığını unutmamalıdır.

SON DURAKLAR · TARTIŞMA**19. DURAK****Kitap hakkında süren tartışma**

Eser dil, akıl ve toplum teorisini büyük bir çerçevede birleştirdi; iletişimsel akıl, geçerlilik iddiaları ve eylem türleri demokrasi, hukuk, eğitim ve örgüt araştırmalarına taşındı.

Eleştiriler ideal konuşma varsayımının güç, beden, duygu ve tarihsel dışlamayı hafife aldığını; uzlaşma vurgusunun kalıcı çatışmaları normalden sapma gibi gösterebildiğini; teorinin çok geniş ve soyut olduğunu söyler.

Bir okur tartışmada olgu, hak ve samimiyetin farklı ölçülerini ilk kez net görür; diğeri ekonomik gücü eşitlenmemiş insanların yalnız iyi gerekçeyle eşit ortak olamayacağını hatırlatır.

SON DURAKLAR · BUGÜN

20. DURAK

Bugüne taşınan üç soru

Burada hedef başarı mı anlaşma mı? Hangi doğruluk, haklılık ve içtenlik iddiası yükseliyor? Karşı taraf gerçek bir hayır deme gücüne sahip mi?

Bir hafta tek bir çatışmayı izleyip kullanılan her cümleyi olgu, norm, duygu veya stratejik etki olarak işaretleyin; sonra eksik kalan iddiayı ekleyin.

Okur konuşmanın yalnız ses çıkarmak değil dünyaya, başkasına ve kendine karşı üç ayrı sorumluluk üstlenmek olduğunu fark ettiğinde gündelik tartışma başka görünür.

SON DURAKLAR · ÖZ

21. DURAK

Bir cümlede kitabın özü

İletişimsel Eylem Teorisi'nin birinci cildi, akıllı yalnız başarı hesabından kurtarıp doğruluk, haklılık ve içtenlik iddialarını ortakça sınayan anlaşıma pratiğinde temellendirir.

Akılda tutulacak son görüntü, gece mavisi bir meydanda üç ışıklı yolun aynı konuşma masasında buluşması, bir yanında hesap cetveli diğer yanında açık kulaklar ve eşit söz halkası.

Habermas bizi haklı çıkmak için konuştuğumuz anla birlikte gerçeği ve adil ilişkiyi kurmak için konuştuğumuz an arasındaki farkı görmeye çağırır.

KAYNAKLAR VE KAPSAM

Neye dayandık, nerede durduk?

[1] Penguin Random House - The Theory of Communicative Action Volume 1

[2] Suhrkamp - The Theory of Communicative Action

TELİF VE SORUMLULUK NOTU

Bu çalışma eğitim ve araştırma amacıyla hazırlanmış özgün bir özet ve yorum rehberidir. Kitabın cümlelerini yeniden üretmez ve özgün eserin yerini tutmaz. Sağlık ve psikoloji başlıkları genel bilgi verir; tanı, tedavi veya kişiye özel profesyonel öneri değildir.

SON CÜMLE

Habermas bizi haklı çıkmak için konuştuğumuz anla birlikte gerçeği ve adil ilişkiyi kurmak için konuştuğumuz an arasındaki farkı görmeye çağırır.